

فتوحات شام

خلاصه‌ای از الفتوح

نویسنده: ابن اعثم کوفی
مترجم: محمد بن احمد مستوفی هروی

فتوحات شام

نویسنده: ابن اعثم کوفی
مترجم: محمد بن احمد مستوفی هروی

- ☐ ناشر: بی‌زمان
☐ چاپ اول: ۱۳۹۳
☐ قطع: وزیری
☐ تعداد صفحات: ۷۰۰ صفحه
☐ شمارگان: ۵۰۰ نسخه
☐ بها: ۳۵۰۰۰ تومان
☐ شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۹۹۱-۹۹-۳
☐ تمام حقوق چاپ و نشر و دیگر صور باز نشر در هر محیطی، محفوظ و مخصوص انتشارات بی‌زمان است.
☐ آدرس: ضلع شمالی کاخ نیاوران، کاشانک، کوچه یازدهم، شماره ۱، واحد همکف

سرشناسه	:	ابن اعثم کوفی، محمد بن علی، ۳۱۴ ق.
عنوان قراردادی	:	الفتوح، فارسی، برگزیده
عنوان و نام پدیدآور	:	فتوحات شام: خلاصه‌ای از الفتوح/ نویسنده ابن اعثم کوفی؛ مترجم محمد بن احمد مستوفی هروی؛ [گردآورنده نشر بی‌زمان].
مشخصات نشر	:	تهران: نشر بی‌زمان، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	:	۷۰۸ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۶۹۹۱-۹۹-۳
وضعیت فهرست نویسی	:	فبا
موضوع	:	فتوحات اسلامی
موضوع	:	فتوحات اسلامی، سوریه
موضوع	:	اسلام-- تاریخ-- از آغاز تا ۱۳۲۲ ق.
شناسه افزوده	:	مستوفی هروی، محمد بن احمد، قرن ۶ هـ. مترجم
رده بندی کنگره	:	۲۰۴۲۱۷۱۳۹۳ ف ۲ الف ۱/۱ DS۳۸
رده بندی دیویی	:	۹۰۹/۰۶۷۶۷۱
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۵۰۷۵۳

۱۳	پیشگفتار
۱۷	مقدمه مترجم
۲۳	بخش اول از آغاز خلافت ابو بکر بن ابی قحافه دوران خلافت عمر بن خطاب تا پایان دوران خلافت عثمان بن عفان
۲۴	فصل اول دوران خلافت ابو بکر بن ابی قحافه
۲۴	۱. بیعت با ابو بکر
۲۸	۲. ارتداد
۲۸	ارتداد اعراب
۴۳	ارتداد اهل بحرین
۴۷	ارتداد اهل حضر موت و کنده
۵۸	۳. فتوحات اسلام در زمان ابو بکر
۵۸	فتح بلاد عراق
۶۴	فتح بلاد شام
۸۲	۴. وفات ابو بکر و جانشینی عمر
۸۶	فصل دوم دوران خلافت عمر بن خطاب

۸۶	۱. سپهسالاری أبو عبیده بر لشکر شام و فتح دمشق
۹۴	۲. جنگ قادسیه و فتح مداین
۱۱۳	۳. دومین جنگ مسلمانان با لشکر روم فتح حمص
۱۱۶	تجمع مجدد لشکر روم
۱۲۴	رسالت خالد بن ولید به ماهان
۱۳۲	فتح حلب به دست أبو عبیده جراح
۱۴۲	۴. فتح جلولا و حلوان و بنای شهر کوفه
۱۵۰	۵. فتح بیت المقدس و رفتن عمر به آنجا
۱۵۷	۶. قصه جبله الأبرم العسائی
۱۶۲	۷. طاعون عمواس و مرگ
۱۶۷	۸. امارت یزید بن ابی سفیان و فتح قیساریه
۱۷۰	۹. فتح بلاد جزیره
۱۸۳	۱۰. معاویه و امارت شام
۱۸۷	۱۱. عمرو عاص و امارت مصر
۱۸۹	۱۲. فتح خوره های اهواز فتح سوس و مناذر
۱۹۴	فتح رامهرمز، تستر، و مسلمان شدن هرمزان
۲۰۵	۱۳. جنگ نهاوند
۲۲۴	۱۴. فتح ری و اصفهان
۲۲۹	۱۵. فتح فارس، کرمان و مرگ یزدجرد
۲۳۵	۱۶. مرگ عمر
۲۴۴	فصل سوم دوران خلافت عثمان بن عفان
۲۴۴	۱. بیعت با عثمان بن عفان
۲۴۶	۲. فتوحات اسلام در زمان عثمان فتح خراسان و سیستان
۲۵۱	فتح ارمینیه
۲۵۶	در بیان فتنه حبشه
۲۵۷	ذکر فتح قبرس:

۲۶۳	دکرفتح جزیره رودس
۲۶۴	جنگ قسطنطین و معاویه در دریا
۲۶۷	فتح افریقا
۲۷۰	فتح سقلیه
۲۷۶	۳. شروع خلافت‌های عثمان ضرب عمار و تبعید ابوذر
۲۸۹	قصه شراپخواری ولید بن عقبه
۲۹۳	تبعید مالک اشتر به شام
۲۹۶	تبعید کعب بن عبیده
۳۰۰	اعتراض طلحه و زبیر به عثمان
۳۰۳	خروج مالک اشتر در کوفه
۳۰۷	۴. عاقبت کار عثمان وثیقت نامه عثمان
۳۱۶	مرگ عثمان
۳۳۶	فصل چهارم دوران خلافت علی بن ابی طالب
۳۳۶	۱. بیعت با علی (ع) بیعت مهاجرو انصار و
بخش دوم از آغاز خلافت علی تا پایان واقعه کربلا، دوران خلافت علی بن ابی	
۳۳۷	طالب، امام حسن، معاویه، صلح امام حسین، یزید، قیام
۳۴۰	بیعت اهل کوفه، مصر، و یمن
۳۴۴	۲. آغاز مخالفتها با علی (ع) مخالفت عایشه با علی
۳۴۵	مخالفت معاویه با علی (ع)
۳۴۸	مخالفت طلحه و زبیر با علی (ع)
۳۵۵	۳. در آستانه جنگ جمل
۳۵۹	۴. فاجعه جمل طلحه و زبیر در تدارک لشکر:
۳۶۲	نامه علی (ع) به طلحه و زبیر
۳۶۳	نامه علی (ع) به عایشه
۳۶۴	خطبه حسن بن علی (ع)

رسالت عبدالله عباس و یزید بن صوحان بر عایشه	۳۶۵
شروع جنگ جمل	۳۶۷
۵. علی (ع) بین دو جنگ جمل و صفین علی (ع) در کوفه	۳۸۲
فتح ولایت جزیره به دست مالک اشتر	۳۸۵
دشمنی ولید بن عقبه با علی (ع)	۳۸۷
علی (ع) در راه عزیمت به شام	۳۹۰
نامه علی (ع) به جریر بن عبدالله البجلی	۳۹۲
نامه علی (ع) به أشعث بن قیس	۳۹۴
نامه أحنف بن قیس به بنی تمیم	۳۹۶
رسالت جریر بن عبدالله البجلی بر معاویه	۳۹۷
۶. معاویه و... پیوستن عمرو عاص به معاویه	۴۰۱
رسالت مجدد جریر بر معاویه	۴۰۵
شرحبیل بن السمط الکندی در کنار معاویه	۴۰۷
شرحبیل برای معاویه لشکر جمع می کند	۴۱۰
عبیدالله بن عمر به معاویه پناه می آورد	۴۱۳
نامه معاویه به عبدالله بن عمر	۴۱۵
نامه معاویه به سعد و قاص	۴۱۶
نامه معاویه به محمد بن مسلمة الأنصاری	۴۱۷
نامه ها پیش درآمد جنگ	۴۱۸
۷. علی (ع) و... بیعت مجدد سرداران لشکر با علی (ع)	۴۲۴
دگر حیات او پس قرنی	۴۲۹
علی (ع) در زمین کربلا	۴۳۲
حکایت پیدا شدن چشمه آب	۴۳۶
علی (ع) همچنان معاویه را نصیحت می کند	۴۴۰
اولین برخورد لشکر عراق و شام	۴۴۶
جنگ بر سر آب	۴۴۹

- آخرین تلاش علی (ع) در نصیحت معاویه ۴۵۴
۸. در مسیر جنگ صفین روزی که عمرو عاص طلیق العورة شد ۴۵۶
- رسالت ابو هريره و ابو درداء بر معاویه ۴۶۶
- حکایت ام سنان و معاویه ۴۷۰
- معاویه در لشکر علی (ع) تخم نفاق می‌کارد ۴۷۳
- حکایت گفتگوی عمار یاسر با عمرو عاص ۴۷۶
- حکایت عدی بن حاتم طایی و معاویه ۴۸۷
- حکایت حجل و پسرش اتال ۴۸۸
- حکایت زرقاء دختر عدی بن سیرت الهمدانی ۴۸۹
- معاویه همچنان بر خونریزی حرص می‌ورزد ۴۹۲
- در لشکر علی (ع) کینه به محبت بدل می‌شود ۴۹۷
- معاویه از ترس شکست سرداران لشکر را ملامت می‌کند ۴۹۹
- علی (ع) یک تنه در مقابل لشکر معاویه ۵۰۷
- معاویه آتش کینه و عداوت را دامن می‌زند ۵۱۳
- حکایت عبدالله بن هاشم با معاویه ۵۱۷
- حکایت زید بن عدی بن حاتم طایی ۵۲۵
- حکایت عمرو عاص و قبیله ربیعہ ۵۲۶
- ذکر مکاتبات عمرو عاص و عبدالله بن عباس، معاویه، و علی (رضی) ۵۳۶
- شهادت عمار یاسر ۵۴۳
- معاویه جنایتکار در هیئت صلح خواهی ۵۴۹
- حکایت جنگ لیلۃ الہریر ۵۵۸
- قرآن‌ها بر سر نیزه ۵۶۵
۹. بازی حکمیت معاویه در انتخاب حکم آزاد است ولی علی (ع) نه! ۵۷۷
- یاران علی (ع) او را بر جنگ تحریر می‌کنند ۵۸۰
- پیمان نامه حکمیت ۵۸۴
- ابو موسای خیانتکار در راه دومة الجندل: ۵۸۶

۵۸۸.....	حکمین در دومة الجندل
۵۹۰.....	مکر عمرو عاص در تغییر مسیر تاریخ
۵۹۳.....	علی (ع) و حکم حکمین
۵۹۴.....	۱۰. اتفاقات بعد از واقعه صفین غارت بلاد مسلمین به دست عمال معاویه
۶۰۳.....	فتنه اهل یمن
۶۱۶.....	قصه عبد الله عباس و ابو الأسود
۶۱۹.....	قصه فرار مصقلة بن هبیره به شام
۶۲۴.....	غوغای نهر و ان
۶۲۹.....	شهادت علی (ع)
۶۳۶.....	فصل پنجم امام حسن، معاویه، صلح دکر رسیدن نامه عبد الله عباس از بصره به امیر المؤمنین حسن (ع)
۶۴۰.....	جنگی که مقدمه صلح بین امام حسن (ع) و معاویه شد
۶۴۳.....	دکر مصالحه نمودن حضرت امام حسن با معاویه
۶۴۹.....	قصه اهل بصره و خلاف ایشان با معاویه
۶۵۰.....	کیفیت آنکه معاویه گفت که زیاد بن ابیه برادر من است
۶۵۳.....	خطبه زیاد بن ابیه که پیش از او هیچ کس مثل آن نگفت
۶۵۵.....	فتح خراسان به دست عمال معاویه
۶۶۱.....	دکر فتحهای خراسان بعد از سعید بن عثمان
۶۶۳.....	دکر زیاد بن ابیه و معامله او با شیعه علی (رضی)
۶۶۴.....	دکر انتقال امیر المؤمنین حسن به جوار حق تعالی
۶۷۹.....	مرگ معاویه و وصیت او بر یزید
۶۸۴.....	صورت و صیتنامه معاویه با یزید علیه ما علیه
۶۸۹.....	فصل ششم امام حسین، یزید، قیام بیعت خواستن یزید از امام حسن (ع)
۶۹۸.....	دکر شکایت حسین بن علی بر سر تربت سرور عالمیان محمد (ص)
۷۰۰.....	وصیتنامه حسین بن علی به برادر خود محمد حنفیه

۷۰۵	 ذکر ارسال رسل و رسایل کوفیان به حسین بن علی
۷۰۹	 مسلم بن عقیل در کوفه
۷۱۹	 شهادت مسلم بن عقیل
۷۲۹	 رسیدن خبر کشته شدن مسلم بن عقیل به امیر المؤمنین حسین (ع)
۷۳۲	 حسین بن علی (ع) در راه کوفه
۷۴۳	 حسین بن علی (ع) در کربلا
۷۵۸	 شهادت حسین بن علی و یارانش در کربلا
۷۶۶	 بعد از شهادت امام حسین (ع)
۷۶۹	 ذکر روایات در باب شهادت حسین بن علی (رضی)

پیشگفتار

أبو محمد أحمد بن أعمش الكوفي مورخ عرب و شيعه در قرن دوم و سوم هجری است که به دلیل نگارش «کتاب الفتوح» شهرت دارد. کتاب الفتوح که نسخه‌ای از آن تا به امروز باقی مانده که نسخه‌ای است خطی که جلد اول آن در کتابخانه‌ی گوته در آلمان و جلد دوم و سوم در کتابخانه‌ی توبقایی ترکیه موجود است.

این کتاب به نام‌های «فتوح الشام»، «الفتوح» و «تاریخ فتوح» نیز نامیده شده، بنا به قول اکثر محققان و مورخان دوره اسلامی، یکی از معتبرترین متون تاریخ اسلام است. در اصل به زبان عربی است بیشتر تحت تأثیر استاد هم عصر نویسنده المدائنی است و برای تاریخ قدیم عرب و اسلام - از زمان رحلت حضرت رسول (ص) تا زمان خلافت هارون الرشید (متوفی به سال ۱۹۳ ه. ق.)، بویژه در مورد آنچه مربوط است به عراق و فتح خراسان و ارمنستان و آذربایجان و جنگ‌های اعراب با خزرها و نفوذ و گسترش اسلام در ایران و روم شرقی - منبع مهم و قابل اعتمادی است.

أبو محمد أحمد بن علی أعمش کوفی در سال ۳۱۴ هجری وفات یافت. ذبیح الله صفا، نام او را احمد بن محمد ثبت کرده است. (تاریخ ادبیات ایران، صفا، ذبیح الله، ص ۹۹۳). درباره‌ی زندگانی او اطلاعی درستی در دست نیست. عدم اطلاع دقیق از زادگاه و تاریخ تولد و زندگانی او به حدی است که حتی در نام و نسب وی اختلاف کرده‌اند. برخی نام او را احمد و برخی محمد ذکر کرده‌اند، حتی لفظ اعمش را که لقب پدرش بوده گاهی در مورد این اعمش به کار برده‌اند. در مورد وفات او برخی ۲۱۴ را ذکر کرده‌اند در حالی که این نظر با عقیده‌ی یاقوت حموی که اولین مورخی است که درباره‌ی شخصیت این اعمش مطلب ارائه کرده، مغایرت دارد. بنا بر نظر یاقوت: این اعمش غیر از «الفتوح» کتاب دیگری به نام «التاریخ فی شرح الوقایع» دارد که شرح وقایع تاریخی را از زمان مأمون تا مقتدر عباسی یعنی از سال ۲۹۵ تا ۳۲۰ هجری نگاشته است.

درباره‌ی مذهب مؤلف:

یاقوت او را مورّخ شیعی می‌داند که نزد اصحاب حدیث، ضعیف شمرده شده است. (معجم الادباء، یاقوت، حموی، ص ۲۳۱) صاحب الذریعه به نقل از معجم الادباء او را شیعی معرفی کرده است. هم چنین در جای جای کتاب به ویژه در جریان خلافت امام علی (ع) گرایش او به تشیع و طرفداری از امام علی بر ضدّ بنی امیه و خوارج آشکار است. و نیز ابن اعثم گزارش عبور امام علی از سرزمین کربلا و گریستن آن امام و خبر دادن از شهادت فرزندش امام حسین (ع) در این مکان را به تفصیل آورده است. البته به رغم شهرت او به تشیع، سندی قطعی در این زمینه در دست نیست، تنها سند معتبر، همان عبارت یاقوت در معجم الادباء است. برخی تشیع او را، تشیع کوفی یا عراقی می‌دانند. آثار دیگر ابن اعثم: -التاریخ فی شرح الوقایع -المالوف در مورد کتاب "التاریخ" یاقوت حموی معتقد است که این کتاب ذیل الفتوح نوشته شده نه به صورت مستقل.

فتوح نگاری یکی از مهم ترین شاخه های تاریخ نگاری اسلامی است که به بیان چگونگی گشایش دارالحرب (سرزمین دشمن) می پردازد. موضوع این کتب، بیان نحوه ی گشایش سرزمین ها و کشورهایی است که پس از رسول خدا به کوشش مجاهدان مسلمان در عصر خلفای اولیه به صلح یا به جنگ به تصرف اسلام درآمده است. کتب فتوح دو گونه اند: - عام؛ که به ذکر فتوح اسلامی در کلیه سرزمین های اسلامی می پردازد. "فتوح البلدان" - خاص؛ که مربوط به فتح منطقه یا سرزمین خاص می باشد "فتوح الشام و اقدي". (علم تاریخ در گستره تمدن اسلامی، آیین وند، صادق، صص ۲۹۲-۲۹۳)

درباره ی کتاب الفتوح

در مقایسه با کتاب فتوح البلدان نوشته ی بلاذری، گرچه کتاب البلاذری کامل تر است، ابن اعثم در کتاب فتوح اش به جزئیاتی مانند اتفاقات داخلی عراق در زمان فتوحات می پردازد و تنها متمرکز بر فتوحات ابو محمد احمد بن علی، معروف به ابن اعثم کوفی (متوفی ۳۱۴ ه ق)، محدث، شاعر و مورخ شیعی بزرگ قرن سوم و چهارم هجری است. در نام و نسب زادگاه و تاریخ تولد وی اختلاف کرده اند. برخی نامش را احمد و برخی نیز محمد آورده اند؛ همچنین، لفظ اعثم را، که لقب پدر او بوده است، گاهی درباره خود ابن اعثم به کار برده اند. ابن اعثم، علاوه بر الفتوح، اثر دیگری به نام کتاب التاریخ در شرح وقایع تاریخی از زمان مامون (متوفی ۲۱۸ ه ق) تا المقتدر بالله (مقتول ۳۲۰ ه ق) به رشته تحریر درآورد که یاقوت حموی آن را همراه الفتوح دیده است. غیر از این دو تالیف دیگری با نام کتاب المالوف را نیز به ابن اعثم نسبت می دهند، که متأسفانه از این کتاب اثری در دست نیست. ابن اعثم شاعر نیز بوده و یاقوت حموی ابیاتی از او را در معجم الادباء آورده است.

چنین نوشته ای دقیق و سلیس که تاریخ حقیقی اسلام را از رحلت پیامبر (ص) تا به انتهای فاجعه ی
جان سوز کربلا و شهادت سید و سالار شهیدان امام حسین (ع) بیان داشته به حق جایگاهی والاتر از امروز
را سزااست؛ سعی بر آن بوده تا با طبع این کتاب گوشه ای از این تاریخ پرفراز و نشیب به گونه ای ساده در
اختیار مخاطبان قرار گیرد.

گروه تحقیق و ترجمه انتشارات

www.ketab.ir